NHỮNG TRÀO LƯU THIẾT KẾ ÁO DÀI PHỤ NỮ VIỆT NAM TIÊU BIỂU HIỆN NAY

PHƯƠNG CÔNG HUẤN
Trường Đại học Kinh tế - Kỹ thuật Công nghiệp

Nhận bài ngày 22/6/2025. Sửa chữa xong 29/6/2025. Duyệt đăng 04/7/2025.

Abstract

To achieve its present form, the Vietnamese women's Ao Dai has evolved through various design trends, shaped by different aesthetic perspectives and cultural influences. This paper examines three prominent historical Ao Dai design trends and focuses on researching and analyzing key current trends. The study highlights distinctive features of two major trends: the traditional restoration and preservation Ao Dai, and the innovative, practical Ao Dai, in terms of silhouette, materials, colors, patterns, and decorative details. The research aims to provide a comprehensive overview of the Ao Dai's potential, adaptability, and enduring vitality in the fashion industry, while affirming its position in the global contemporary fashion landscape.

Keywords: *Ao Dai, cultural identity, fashion design, trends, style.*

1. Đặt vấn đề

Áo dài, với chiều sâu lịch sử và giá trị thẩm mỹ đã khẳng định vững chắc vị thế là biểu tượng văn hóa và được công nhận là quốc phục của Việt Nam. Theo nhà nghiên cứu Dương Thị Kim Đức, Áo dài phụ nữ Việt đã trải qua 3 trào lưu cách tân trong thế kỷ 20 [2, tr. 99], trong bối cảnh Việt Nam hội nhập sâu rộng và chịu ảnh hưởng mạnh mẽ từ các xu thế toàn cầu như ngày nay, Áo dài không ngừng biến đổi và thể hiện sức sống mãnh liệt. Bài nghiên cứu này tập trung nghiên cứu và phân tích các trào lưu thiết kế Áo dài nữ tiêu biểu đang thịnh hành, nhằm cung cấp cái nhìn toàn diện về sự đa dạng và động lực phát triển của trang phục này. Nghiên cứu sẽ đi sâu vào khảo sát các đặc điểm nổi bật về phom dáng, chất liệu, màu sắc, họa tiết và chi tiết trang trí của hai trào lưu thiết kế Áo dài chính đó là Áo dài mang tính phục dựng và bảo tồn giá trị truyền thống; Áo dài mang tính cách tân và ứng dụng đương đại. Từ đó, nghiên cứu mong muốn không chỉ phác họa bức tranh toàn cảnh về diện mạo Áo dài đương đại mà còn khẳng định khả năng thích nghi, sự năng động và sức hút bền bỉ của quốc phục Việt Nam trong dòng chảy thời trang quốc tế.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Ba trào lưu thiết kế Áo dài trong thế kỷ 20

Vào đầu thế kỉ 20, trong bối cảnh Việt Nam vẫn chịu ảnh hưởng mạnh mẽ của văn hóa Pháp mang tính cưỡng bức, họa sĩ Nguyễn Cát Tường (LeMur) đã giới thiệu những mẫu Áo dài hiện đại đầu tiên có kiểu dáng và kết cấu hai thân mới lạ, lược bỏ đi toàn bộ phần đường can chắp giữa hai thân [4, tr. 46]. Ngoài ra, ông cũng đã thay đổi, mở rộng cổ hơn, tạo thêm những chi tiết trang trí như bèo hay xếp nếp. Đặc biệt phần tay áo, họa sĩ đã tiếp nhận những chi tiết của trang phục phương tây như tay bồng, tay loe để đưa vào thiết kế. Với lối tư duy trang phục phải tôn dáng vóc và tạo nên được nét mềm mại uyển chuyển của phụ nữ, nên ông đã thiết kế ôm sát phần eo theo số đo của từng người, phần xẻ tách 2 tà trước và sau vẫn được giữ nguyên điểm xẻ của áo năm thân, vị trí xẻ dưới eo nhằm giữ dáng áo mềm mại và duyên dáng những vẫn kín đáo. Kiểu dáng cách tân được kết hợp với kiểu quần ống rộng làm

Email: pchuan.dm@uneti.edu.vn

cho phụ nữ uyển chuyển, thướt tha hơn. Áo dài Lemur đã được các phụ nữ trí thức như luật sư Nguyễn Thị Hậu, hiệu trưởng trường tư thục Trịnh Thục Oanh, bà vợ bác sĩ Lê Đình Quy ủng hộ, các nữ học sinh trung học thành thị… tạo nên một diện mạo mới trong không gian sống ở phố thị lúc bấy giờ [3, tr. 90].

Trào lưu cách tân thứ 2 diễn ra vào những năm 1960 tại Sài Gòn, nơi đang bắt đầu lan rộng những ảnh hưởng từ văn hóa Mỹ. Tiêu biểu trong thời kỳ này có Áo dài Trần Lệ Xuân với kiểu Áo dài tà rộng cổ (cổ tim hoặc cổ thuyền) [5, tr. 116]. Trên thân áo có đường kết cấu tạo ly chiết nhằm mục đích tạo dáng ôm sát cho phần thân trên. Áo dài hở cổ này được một số nhà phê bình phương Tây cho là hợp với thời tiết nhiệt đới của miền Nam, nhưng cũng khiến nhiều người phản ứng về việc không hợp với thuần phong mỹ tục. Theo đó, thiết kế áo bị cho là táo bạo và chỉ hợp với những phụ nữ Phương Tây, những người có tư tưởng thoáng trong cách mặc trang phục.

Một kiểu thiết kế Áo dài khác trong thời kì này phải kể đến là Áo dài có đường cắt Raglan, được khởi xướng từ nhà may Dung ở Đakao, Sài Gòn [3, tr. 103]. Điểm khác biệt lớn nhất của Áo dài Raglan là áo ôm khít cơ thể hơn, cách nối tay từ cổ chéo xuống một góc 45 độ giúp người mặc thoải mái linh hoạt hơn. Hai tà nối với nhau bằng hàng nút bấm dọc theo bên hông. Kiểu này tạo dáng ôm theo đường cong người mặc, giúp người phụ nữ cử động tay thoải mái, linh hoạt và đặc biệt quan trọng, giúp xóa bớt những đường nhăn hai bên nách và vai - vốn là điểm yếu cố hữu của Áo dài trước đây [4, tr. 216].

Tiếp đó, bước sang giai đoạn đầu thập niên 1970, để thích ứng với thời trang váy ngắn, quần loe của thanh niên theo lối hippy, loại Áo dài "hippy" đã xuất hiện. Đây là loại áo có vạt may hẹp và ngắn (có khi đến đầu gối), thân áo may rộng và không chiết eo, nhưng vẫn giữ đường lượn theo thân thể; cổ áo may thấp xuống còn 3cm, đặc biệt phần quần được may rất dài, gấu rộng đến 60cm. Tuy nhiên, theo các nhà nghiên cứu, loại áo này thường được giới trẻ sử dụng với các màu sắc đa dạng, rực rỡ và từng có lúc trở thành mốt thời thượng nhưng cũng lắng xuống khá nhanh [5, tr. 119].

Trào lưu cách tân Áo dài lần thứ 3 xảy ra vào những năm 1990 trong bối cảnh Việt Nam mở cửa nền kinh tế, điều này đã tác động và tạo nên những biến đổi của con người và văn hoá Việt Nam trong thời kỳ đổi mới và hội nhập [3, tr. 91]. Đầu những năm 90, thời trang Việt Nam đã có những chuyển biến đáng mừng khi xuất hiện những hoạt động đóng vai trò gây dựng nên bản lề của ngành thời trang. Tiêu biểu phải kể đến như năm 1988, cuộc thi Hoa hậu Việt Nam được tổ chức dưới sự bảo trợ của báo Tiền Phong; Đến năm 1989, lần đầu tiên cuộc thi "Hoa hậu Áo dài" do Báo Phụ nữ Tp. Hồ Chí Minh được tổ chức đã có tầm ảnh hưởng rất lớn đối với xã hội, nhất là cộng đồng người Việt trên toàn cầu. Đến năm 1993, nhà thiết kế (NTK) Pierre Cardin đã chọn Việt Nam là nơi giới thiệu bộ sưu tập thời trang… Trong bối cảnh đó, ngành thiết kế thời trang và đặc biệt là thiết kế Áo dài trở thành trào lưu và đánh dấu sự xuất hiện của một số tên tuổi lớn. Ở Hà Nội có thương hiệu Áo dài Ngân An, tiêu biểu với bộ Áo dài gấm Trúc xanh cho hoa hậu Trương Quỳnh Mai đã giành giải "Trang phục dân tộc đẹp nhất" tại cuộc thi Hoa hậu quốc tế năm 1995 tại Nhật Bản. Ở Tp. Hồ Chí Minh có một số NTK xây dựng thương hiệu thời trang Áo dài gắn liền với tên tuổi như NTK Minh Hạnh, NTK Sỹ Hoàng... [2, tr. 106].

2.2. Những trào lưu thiết kế Áo dài tiêu biểu hiện nay

2.2.1. Trào lưu thiết kế Áo dài mang tính phục dựng và bảo tồn giá trị truyền thống

Trong những năm gần đây, cùng với sự tự ý thức về bản sắc văn hóa cũng như sự phát triển của thời trang nhanh đã và đang mang đến những ảnh thưởng tiêu cực đến ngành công nghiệp thời trang, trào lưu thiết kế, sử dụng và quảng bá Áo dài mang tính truyền thống tại Việt Nam được các nhà nghiên cứu và đặc biệt là thế hệ trẻ quan tâm chú ý. Trào lưu này đại diện cho một xu hướng thời trang nghiên cứu, tập trung vào việc nghiên cứu, phục hồi và tái hiện một cách chính xác các phom dáng, cấu trúc và chi tiết của Áo dài từ những giai đoạn lịch sử cụ thể. Mục tiêu chính là gìn giữ sự nguyên bản và tôn vinh giá trị lịch sử, văn hóa sâu sắc của trang phục, đặc biệt là Áo dài thời Nguyễn (áo ngũ thân) [1].

Điểm cốt lõi của trào lưu này là hướng đến sự chính xác, quy chuẩn trong việc phục dựng phom dáng và kỹ thuật cắt may, dựa trên các tài liệu lịch sử, hiện vật và ảnh chụp trong những tài liệu cổ. Các NTK và nhà nghiên cứu dành thời gian tỉ mỉ để phân tích cấu trúc, đường nét và tỷ lệ của Áo dài trong quá khứ,

đảm bảo sự chân thực nhất có thể. Trong hội thảo *Bảo tồn và phát huy giá trị Áo dài truyền thống: Kinh nghiệm của cộng đồng và nhà quản lý* do câu lạc bộ Đình làng Việt phối hợp với Sở Văn hóa thể thao tỉnh Thừa Thiên – Huế và Ban quản lý Hồ Hoàn Kiếm và Phố cổ Hà Nội tổ chức vào năm 2024 tại Hà Nội đã chỉ ra rằng, trước khi quảng bá hay tôn vinh Áo dài cần có sự chuẩn hóa để hướng đến sự chuẩn mực [6].

Về phom dáng, đặc trưng tiêu biểu của Áo dài ngũ thân là dáng rộng rãi, không ôm sát cơ thể. Cấu trúc năm thân áo (hai thân trước, hai thân sau và một thân phụ bên trong) không chỉ là đặc điểm về kỹ thuật mà còn mang ý nghĩa sâu sắc, tượng trưng cho ngũ thường (Nhân, Nghĩa, Lễ, Trí, Tín) và tứ thân phụ mẫu (cha mẹ hai bên). Kỹ thuật may tay chẽn (ống tay áo hẹp dần về phía cổ tay) là nét đặc trưng, tạo vẻ thanh thoát mà vẫn kín đáo. Đường xẻ tà của áo ngũ thân thường ở hai bên sườn và cao hơn nhiều so với Áo dài hiện đại, mang lại sự thoải mái và phù hợp với việc di chuyển của người xưa [1].

Hình 1: Áo dài ngũ thân tay chẽn phục dựng từ hình ảnh tư liệu thời Nguyễn (Nguồn: Great Vietnam)

Về chất liệu, Áo dài thiết kế theo trào lưu phục dựng sẽ đề cao tính xác thực và sự tương đồng với lịch sử. Các NTK có xu hướng ưu tiên các loại vải truyền thống của Việt Nam như lụa Hà Đông, lụa Bảo Lộc, lụa Nha Xá. Ngoài ra các thiết kế cũng chú trọng trong việc tạo tác các họa tiết hay hoa văn theo tư liệu lịch sử, không chỉ tạo vẻ quyền quý, sang trọng mà còn đảm bảo tính xác thực lịch sử của trang phục. Ngoài ra, để đảm bảo tính nguyên bản về màu sắc, một số nhà phục dựng còn sử dụng các phương pháp nhuộm tự nhiên từ lá cây, vỏ cây, củ (như màu chàm, màu vỏ bàng, màu đất son) để tái tạo bảng màu cổ điển, mang lại sự chân thực và chiều sâu văn hóa cho chất liệu.

Có thể nói, trào lưu tìm hiểu và thiết kế Áo dài mang tính phục dựng đã và đang nhận được nhiều sự quan tâm và chú ý. Một sự kiện khẳng định ý nghĩa và tầm quan trọng của trào lưu nghiên cứu thiết kế phục dựng này đó là *Bách Hoa bộ hành*. Bách Hoa Bộ Hành là hoạt động thường niên nhằm quảng bá và tôn vinh vẻ đẹp của trang phục dân tộc, đồng thời truyền tải những thông điệp văn hóa ý nghĩa đến với công chúng thông qua hoạt động đi bộ biểu diễn Việt phục. Sự kiện lần đầu tiên được tổ chức vào năm 2022 bởi tổ chức Great Vietnam và đã được đề cử và trao Giải thưởng Toàn quốc về Thông tin đối ngoại lần thứ VIII ngay trong năm đầu tiên [6].

Hình 2: Sự kiện Bách Hoa Bộ Hành tại Hà Nội (Nguồn ảnh: Great Vietnam)

2.2.2. Trào lưu thiết kế Áo dài mang tính cách tân và ứng dụng

Theo từ điển, *"Ứng dụng"* được hiểu là đưa những yếu tố lý thuyết vào trong thực tiễn [7, tr. 1383]. Áo dài ứng dụng (Áo dài đời thường) được hiểu là những mẫu Áo dài được thiết kế với chủ đích sử dụng trong những môi trường hoạt động hàng ngày. Do đó về cơ bản, những yếu tố thiết kế tạo hình như hình dáng, kết cấu, màu sắc, chất liệu vải và tính trang trí cần được thiết kế phù hợp với nhu cầu, thị hiếu thẩm mỹ của cộng đồng người trong xã hội và đặc biệt phải đề cao tính ứng dụng và tạo sự thuận tiện trong sinh hoạt, công việc [4, tr. 175].

Trong những năm gần đây, trào lưu thiết kế và cách tân Áo dài trở thành nguồn cảm hứng và là nhu cầu tất yếu. Nhiều NTK trẻ đã đưa góc nhìn mới của bản thân vào thiết kế Áo dài nói riêng và trang phục mang tính truyền thống nói chung, góp phần sáng tạo những kiểu dáng trang phục mới. Mục đích của trào lưu này là xóa đi định kiến để Áo dài có thể hòa nhập vào đời sống thường nhật, phù hợp với đa dạng bối cảnh từ công sở đến dạo phố, mà vẫn giữ được nét duyên dáng đặc trưng, không bị gò bó bởi những quy tắc truyền thống khắt khe.

Về phom dáng, Áo dài theo lối ứng dụng thường đa dạng, thoải mái hơn trong cách thiết kế. Phom dáng có thể rộng rãi hơn, suông thẳng (Áo dài suông), hoặc thậm chí là dáng A-line, tạo sự thoải mái tối đa cho người mặc hoặc cũng có thể ôm sát theo hơi hướng Áo dài những năm 1930-1960. Điều này phù hợp với lối sống năng động, sáng tạo và đề cao tính cá nhân. Ngoài ra, chiều dài tà áo cũng được thiết kế theo lối linh hoạt hơn, tà áo không còn bị giới hạn ở mắt cá chân, có thể có tà ngắn đến đầu gối (Áo dài theo lối Hippy), tà lửng, hoặc thậm chí là tà bất đối xứng. Đường xẻ tà cũng đuược thiết kế đa dạng hơn, ngoài đường xẻ tà truyền thống ở hông, Áo dài hiện đại có thể xẻ tà cao hơn, xẻ hai bên sườn, xẻ giữa. Về thiết kế cổ áo, Áo dài ứng dụng có các kiểu cổ áo đa dạng hơn, từ cổ tròn rộng, cổ thuyền sâu, cổ yếm, cổ V sâu, cổ vuông, cổ bẻ, không cổ, hoặc thậm chí là trễ vai. Điều này mang lại nhiều lựa chọn và phù hợp với nhiều phong cách cá nhân. Tương tự như vậy, phần tay áo cũng được biến đổi theo ý tưởng NTK. Tay áo không chỉ là tay ôm truyền thống mà có thể là tay lửng, tay ngắn, tay loe, tay phồng, tay bồng, hoặc tay cánh tiên, tạo điểm nhấn và sự đa dạng cho thiết kế.

Hình 3: Áo dài ứng dụng của NTK CuongDam (Nguồn ảnh: Tác giả tổng hợp)

Trong xu hướng thiết kế Áo dài mang tính ứng dụng, yếu tố chất liệu đã trải qua một sự thay đổi mạnh mẽ và đa dạng hóa đáng kể, vượt ra ngoài khuôn khổ của các loại vải truyền thống. Sự đổi mới này nhằm mục đích tăng cường tính ứng dụng, độ bền, khả năng tạo kiểu và đáp ứng các tiêu chuẩn thời trang toàn cầu. Đầu tiên phải kể đến là tính đa dạng hóa chất liệu, không còn giới hạn trong lụa tơ tằm hay gấm, Áo dài ứng dụng đã mở rộng bảng chất liệu của mình. Sự đa dạng này bao gồm cả việc sử dụng các loại sợi tổng hợp và pha trộn. Mục tiêu chính là tăng cường tính ứng dụng trong nhiều bối cảnh khác nhau (từ công sở, dạo phố đến sự kiện), cải thiện độ bền của sản phẩm (chống nhăn, chống co rút, giữ màu tốt hơn) và đặc biệt là mở rộng khả năng tạo kiểu, hay giảm chi phí cũng như tính bảo quản dễ dàng mà các chất liệu truyền thống khó có thể đáp ứng. Các loại vải pha trộn giúp kết hợp ưu điểm của nhiều loại sợi, ví dụ như sự mềm mại của sợi tự nhiên với độ bền và khả năng giữ phom của sợi tổng hợp.

Sự đa dạng và đổi mới trong việc lựa chọn chất liệu đã mở ra không gian sáng tạo vô hạn cho các NTK, giúp Áo dài hiện đại không chỉ đẹp mà còn tiện dụng, bền vững và phù hợp với mọi phong cách sống trong kỷ nguyên mới.

Về màu sắc, Áo dài ứng dụng thường có bảng màu đa dạng, từ những màu tươi sáng, nổi bật cho đến những màu trung tính, nhẹ nhàng, phản ánh xu hướng thời trang toàn cầu và cá tính riêng biệt của mỗi NTK và thương hiệu.

Về tính trang trí, Áo dài ứng dụng cũng được các NTK kết hợp đa dạng các hình thức và họa tiết trang trí. Tiêu biểu trong đó là xu hướng kết hợp giữa họa tiết mang tính truyền thống và thể hiện lại một cách mới mẻ, hiện đại hơn. Đây là một trong những xu hướng phổ biến nhất, nơi các họa tiết dân gian, hoa văn truyền thống (hoa sen, chim phượng, trống đồng, hoa văn thổ cẩm) được cách điệu, biến tấu về kích thước, màu sắc, hoặc vị trí. Chúng có thể được kết hợp với các yếu tố hiện đại như đường nét hình học, mảng màu khối, hoặc hiệu ứng chuyển sắc để tạo ra một cái nhìn mới mẻ, độc đáo, vừa giữ được bản sắc vừa phù hợp với thị hiếu đương đại. Một trong số những NTK thành công với hình thức khai thác này phải kể đến NTK Thủy Nguyễn cùng thương hiệu ThuyDesignHouse. Thương hiệu ThuyDesignHouse được thành lập vào năm 2011 với sứ mệnh là sáng tạo nên những thiết kế lấy cảm hứng từ trang phục truyền thống nhưng lại mang đậm dấu ấn hội họa trên nền chất liệu lụa và gấm, ThuyDesignHouse mang đến một thế giới thời trang hoàn toàn khác, rất nữ tính, rất dịu dàng, rất Việt Nam.

Hình 4: Cách khai thác họa tiết của NTK Thủy Nguyễn (Nguồn ảnh: Tác giả tổng hợp)

Trào lưu thiết kế mang tính ứng dụng đã tạo nên một cuộc cách mạng trong cách nhìn nhận và sử dụng Áo dài, giúp trang phục này vượt ra khỏi khuôn khổ của những dịp lễ trang trọng hay các sự kiện mang tính biểu tượng. Trước đây, Áo dài thường bị coi là một trang phục "khó mặc", "chỉ dành cho những dịp đặc biệt" hoặc "không phù hợp với cuộc sống năng động". Tuy nhiên, nhờ sự linh hoạt trong thiết kế, Áo dài ứng dụng đã phá bỏ hoàn toàn những định kiến này, đưa tà Áo dài đến gần hơn với đời sống hiện đại.

Sự thành công này đến từ việc các NTK đã mạnh dạn đổi mới về phom dáng, chất liệu, màu sắc, và chi tiết, biến Áo dài thành một trang phục vừa truyền thống vừa tiện dụng. Điều này không chỉ là một bước tiến về mặt thời trang mà còn là một biểu hiện của sự thích nghi và phát triển văn hóa. Áo dài là minh chứng trang phục truyền thống hoàn toàn có thể song hành cùng nhịp sống hiện đại, đồng thời vẫn giữ được cốt lõi duyên dáng và thanh lịch. Qua đó, trào lưu này còn khẳng định mạnh mẽ sự sáng tạo không ngừng của thời trang Việt Nam, cho thấy khả năng dung hòa giữa giá trị truyền thống và tinh thần đổi mới, mở ra những triển vọng mới cho tà Áo dài trên bản đồ thời trang thế giới.

Bên cạnh những điểm sáng kể trên, cũng xuất hiện một số NTK, thương hiệu đã đưa ra những thiết kế cách tân Áo dài chưa phù hợp, gây ra sự phản cảm, tranh cãi và đâu đó gây tổn hại đến hình ảnh di sản Áo dài. Những trường hợp cách tân chưa phù hợp này đặt ra yêu cầu cấp thiết về ý thức trách

nhiệm và sự am hiểu văn hóa đối với các NTK và thương hiệu. Để Áo dài cách tân thực sự là sự phát triển tích cực, cần có một sự cân bằng hài hòa giữa đổi mới và bảo tồn, đảm bảo rằng mọi sự thay đổi đều tôn vinh và làm giàu thêm giá trị của Áo dài, chứ không phải làm mờ nhạt hay biến dạng di sản trang phục này.

Hình 5: Một số cách khai thác chưa phù hợp (Nguồn ảnh: Tác giả tổng hợp)

3. Kết luận

Áo dài với vai trò và ý nghĩa quan trọng trong bức tranh văn hóa và ngành công nghiệp thời trang là đối tượng để các NTK khai thác và là chủ thể để nghiên cứu. Sau 3 trào lưu thiết kế trong thế kỉ 20, đến nay, Áo dài đã trải qua 2 trào lưu thiết kế tiêu biểu và phát triển song hành với nhau, đó là trào lưu thiết kế Áo dài mang tính khôi phục và trào lưu thiết kế Áo dài mang tính ứng dụng. Hai trào lưu thiết kế này là minh chứng rõ nhất cho tiềm năng phát triển của trang phục truyền thống Việt Nam nói chung và Áo dài nói riêng. Áo dài hiện nay không chỉ duy trì được giá trị biểu tượng và cốt lõi văn hóa mà còn chứng tỏ khả năng linh hoạt, sáng tạo và sức sống mạnh mẽ trong dòng chảy thời trang toàn cầu. Việc nắm bắt rõ các trào lưu tiêu biểu này có vai trò quan trọng cho các NTK, nhà nghiên cứu và các thương hiệu thời tran, đồng thời góp phần bảo tồn, phát huy giá trị của Áo dài, khẳng định vị thế của quốc phục Việt Nam trên bản đồ thời trang thế giới trong kỷ nguyên mới.

Tài liệu tham khảo

[1] Nguyễn Đức Bình (2022), *Nhận diện và phát huy giá trị Áo dài truyền thống trong bối cảnh hội nhập*, Tạp chí Văn hóa Nghệ thuật, số 508.

[2] Dương Thị Kim Đức, MingxinBao (2012), *Aesthetic Sense of the Vietnamese through Three Renovations of the Women's Ao dai in the 20th Century (Ý thức thẩm mỹ của người Việt Nam thông qua ba lần cách tân áo dài nữ trong thế kỷ 20),* Asian Culture and History, Vol. 4, No. 2; July 2012.

[3] Dương Thị Kim Đức (2020), *Phát triển thương hiệu thời trang Áo dài phụ nữ Việt Nam*, Tạp chí Khoa học và Công nghệ, số 145.

[4] Nguyễn Thị Loan (2020), *Sự tiếp biến trong nghệ thuật thiết kế Áo dài của phụ nữ Việt từ những năm 1930 đến năm 2017*, Luận án Tiến sỹ, Viện Văn hóa Nghệ thuật Quốc gia Việt Nam.

[5] Nguyễn Vũ Cẩm Ly (2016), *Áo dài Việt Nam dưới ảnh hưởng của thời trang thế giới thế kỷ XX*, Tạp chí khoa học Đại học Văn Lang, số 1.

[6] Phúc Nam/TTXVN, *Phục dựng Áo dài ngũ thân - làm gì để "chuẩn hóa"?*, nguồn: https://thethaovanhoa.vn, cập nhật ngày 05/9/2024.

[7] Viện Ngôn ngữ học (2021), *Từ điển tiếng Việt*, NXB Hồng Đức, Hà Nội.